

Sağlıkta dönüşümün neoliberal ayak bağı

Prof. Dr. Sabahattin Aydın

1959 yılında Bolu-Göynük'te doğdu. İlk öğrenimini İstanbul'da Şair Nedim İlkokulunda, orta öğrenimini Özel Darüşşafaka Lisesinde tamamladı. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinden 1985 yılında mezun oldu. Üroloji uzmanlığını Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesinde tamamladı (1992). Sakarya-Geyve Devlet Hastanesinde uzman doktor olarak çalıştı. 1994 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Üroloji Ana Bilim Dalı'na yardımcı doçent olarak atandı. 1996 yılında doçent, 2003 yılında profesör oldu. 2003 yılında klinik mikrobiyoloji dalında bilim doktoru oldu. Yüzüncü Yıl Üniversitesinde çeşitli idari görevlerde bulundu. 2001-2002 yıllarında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık İşleri Müdürlüğü yapan Aydın, sonrasında Dünya Sağlık Örgütü İcra Kurulu Üyeliği ve Sağlık Bakanlığı Müsteşar Yardımcılığı görevlerini üstlendi. 2010-2020 yılları arasında İstanbul Medipol Üniversitesi Rektörlüğü yapan Aydın, 2020 yılı Kasım ayında atandığı Sağlık Bakanlığı Bakan Yardımcılığı görevini sürdürmektedir.

Bu yazı bir iddiada bulunmak, bir tez ileri sürmek amacıyla yazılmadı. Amacım Sağlıkta Dönüşüm Programını savunmak da değil. Aksine, ilk günlerden itibaren insan merkezli bir sağlık sistemi oluşturma gayretlerine karşın, karşı çıkmanın gerekçesi olarak çokça duyduğumuz sesleri anlamlandırma çabası olarak görebilirsiniz. Sağlık hizmetlerini yaygınlaştırma, erişimi kolaylaştırma, birinci basamak sağlık hizmetlerini geliştirme, evrensel kapsayıcılığı hayata geçirme, bunun için başta kamu yatırımları olmak üzere her türlü kaynağı harekete geçirme gibi hedeflerle yola çıkan sağlık reformlarının "infaz" gerekçelerine göz atma da diyebilirsiniz.

Daha ilk günlerde, henüz Sağlıkta Dönüşüm Programı şekillenip kamuoyu ile paylaşılmadan önce bile neoliberal sağlık politikaları olarak adlandırılıp reddiyelere muhatap oldu. Önyargının haklı bir gerekçesi olabilir, zira Türkiye'de 80'li yıllardan başlayarak liberal dönüşümün etkisini gösterdiği bir gerçek. Bununla birlikte sağlık politikalarında liberal akıma karşı direnç çabalarını da görmek mümkün. Başarılı olduğu, olamadığı alanlar var. Ne var ki, sağlıktaki uygulamaların kavramsal olarak liberalizmle ne denli örtüştüğü merak bile edilmeden yapılan yorumlar, ithamlar, aradaki haklı eleştirilerin de göz ardı edilmesine ve işlevsiz kılmasına yol açtı. Uygulama son-

rasında da yine politikaların arka planına fazla uzanmaksızın benzer yargıların devam ettiğini gördük.

Alın size bir örnek: *"Türkiye'de uygulanan Sağlıkta Dönüşüm Programı neoliberal politikaların yaşama geçirilmesinden başka bir şey değildir; uluslararası sermaye kuruluşlarının yeni yatırım alanlarından biridir. Dünya Bankası ve IMF'nin 2002 yılında proje olarak hazırladığı bu program 2003'te AKP iktidarı tarafından uygulanmaya başlanmış ve sağlık hizmeti özel piyasa koşullarına terk edilmiştir"* (1).

Benzer bir yaklaşım da, Sağlıkta Dönüşüm Programının devletin hizmet sunumundan çekilmesi, hizmet satın alma ve hastanelerin özzerkleştirilmesi gibi "adem-i merkezizetçi" politikalar ile sağlık alanının tümüyle piyasa aktörlerinin rekabetine açılması biçiminde özetlenebilecek olan çözüm önerileri sunduğu ve aynı şekilde dünyadaki küresel dönüşüm ile uyumlu olduğu iddiasında (2, 3). Bu süreçte, devletin sağlıktaki istihdamı iki katına çıkardığı, kamu sağlık yatırımlarına geçmişte olmadığı kadar hız verdiği dikkate alınırsa, Türkiye sağlık politikalarının küresel dönüşümle uyumunu sorgulamamız gerekmez mi?

Sağlık politikalarını analiz ettiği konusunda iddialı bir başka makalede ise şu ifadeler yer alıyor: *"Bu yeniden yapılanmanın sonucu olarak ülkemizde ne-*

oliberal sağlık politikaları uygulamaları görülmeye başlanmıştır. Bu politikalar; genel sağlık sigortası (GSS), aile hekimliği uygulaması, tam gün yasası, performans dayalı ücretlendirme sistemi ve toplam kalite yönetimi uygulamaları olarak beş şekilde görülmektedir" (4).

Hadi genel sağlık sigortasını Bismark modeliyle ilişkilendirelim. Aile hekimliğini, tam gün çalışmayı ve kalite yönetimini de neoliberal sağlık politikalarının ana ayakları olarak ifade etmeye ne demeli? Aynı yazar, dönüşüm programının tanımına, *"sigortalı olup olmamasına bakılmaksızın herkes için tamamen ücretsiz verilen, sağlığı koruyucu hizmetleri, taramaları, aşılama, gezici sağlık hizmetlerini ve evde bakım hizmetini kapsayan bir paket"* ifadesini ekliyor (4, 5). Finlandiya'da, hatta Küba'da bile birinci basamak sağlık hizmetlerini bu tanıma sığdırabilmemizin mümkün olmadığını söyleyebilirim. Bunu literatür bilgisi olarak değil, bizzat bu ülkelere gidip sağlık sistemini incelemiş biri olarak söyleme hakkını kendimde buluyorum. Aynı makaleden bir başka iddia: *"Bir diğer eleştiri ise daha çok tıbbi cihaz sektörüne yeni pazar açılmasına yöneliktir. Her aile hekimliğine tıbbi donanımı kuvvetli sistemlerin sunulduğunu düşünürsek tıbbi cihaz sektörüne ciddi bir pazar açılmış olur"* (4). Hastanelerde devasa teknolojik yatırımları görmeyip, aile hekimlerine zorunlu tutulan bebek tartısı, tansiyon aleti, steteskopla mı pazar açılmış oluyor?

Neoliberal dogma açısından olayı anlamaya çalışmak bazen içinden çıkılması zor bir hal alıyor. Bu taassupla sol pencereden sağlık reformlarını gözleyerek, *“Ulaşılan memnuniyetin ötesinde, pek çoğumuzun da şahit olduğu üzere bu reformların en önemli etkisi Sağlık Bakanlığı'nın icraatlarına ve iktidara duyulan güven ve bu güvenin bir sonucu olarak yoksullardan iktidara yönelen seçmen oylarıdır.”* tespitini yapan bir yazarımız kendince var olan bu çelişkiye cevap aramaktadır (6). Ona göre, reformlar böyle sonuç veriyor, *“Çünkü Türkiye’de liberalize edilmeye çalışılan model oldukça feodal ve pederşahidir.”* Bulduğu çözümün ne kadar açıklayıcı olduğunu siz takdir edin.

Liberal politikaların sağlıkla ilişkisi değerlendirilirken sıklıkla doğrudan sağlık sistemlerindeki değişimlere odaklanılmakta ve sağlık politikaları konusu sağlık hizmeti politikaları tekelinde ele alınmaktadır (7). Ekonomi politikaları ile sağlık arasındaki ilişkiyi değerlendirirken yalnızca sağlık hizmeti politikalarına odaklanmak yanılgıya yol açmaktadır. Bu hataya düşmemek için neoliberal politikaların küresel düzeyde sağlık politikalarına etkisini incelerken haklı olarak sağlığın sadece sağlık hizmetlerinin tasarlanmasına ve uygulanmasına bağlı olmadığına vurgu yapılmaktadır. *“Bu nedenle devletin sağlık konusundaki rolü veya ekonomi politikalarının sağlık üzerindeki etkileri değerlendirilirken çok boyutlu ve bütünlüklü bir çerçevede izlenmeli, toplum yaşamında sağlığı etkileyen alanlar birlikte değerlendirilmelidir”* (8). Kısacası sağlık politikalarının, devletin genel politik ve ekonomik politikalarından liberal ya da sosyal yönde etkilenmesi ciddi bir tartışma konusu yapılabilir. Ancak genellikle böyle bir yaklaşımdan ziyade, bazen liberal paradigmaya direnen sağlık politikaları bile itham edilebilmektedir.

Yaygın anlayışa benzer şekilde, yukarıdaki sözü edilen makalede de neoliberal paradigmanın devletin düzenleyici ve kontrol edici rolünün zayıflamasını öngördüğü ifade ediliyor (8). Ne dersiniz, devletin sağlıkta düzenleyici ve kontrol edici rolü Sağlıkta Dönüşüm Programından önce mi yoksa sonra mı daha belirgindir?

Tüketim ekonomisinin sağlığı etkilemesi kaçınılmazdır. Bilhassa şehirleşme, sanayileşme ve refah düzeyinin artışıyla birlikte ihtiyaç ve beklentilerin arttığı göz

ardı edilemez. Bugünün dünyasındaki sağlık talebini bundan 50 ya da 100 yıl önceki sağlık talebiyle kıyaslamak biraz saflık olur. Vatandaşlar için hak olan bu talebin karşılanması devletin bir yükümlülüğü ise bunun bedelinin bir şekilde karşılanması gerekiyor. Neticede hangi modeli uygularsak uygulayalım bir kaynağa ihtiyacımız var. İddia şu: *“Özellikle artırılan sağlık harcamalarının finansmanını, vergi mükelleflerinin ve halkın karşılaması, neoliberal sağlık politikalarının temelini oluşturmaktadır”* (9). Sağlık harcamalarının artışını veya artırılsını tartışabiliriz. Ne kadarı gerçek, ne kadarı suni, araştırmaya değer. Ancak hangi sağlık politikasında artan sağlık harcaması vergi mükellefleri tarafından karşılanmamaktadır ki?

Eğer konuya İllich’in öne sürdüğü, “Tıbbın asıl amacından uzaklaşarak hasta insanları iyileştirmek yerine, sağlıklı insanları bile hasta olduklarına inandırmak gibi bir yapay icraatı misyonlaştırdığı” temel bakışıyla yaklaşırsak bu liberalizmin ötesine geçen ayrı bir felsefi tartışma konusu (10). Bu anlayışla ticarileşme ile sağlık hizmetleri arasındaki ilişkiyi ve gündelik hayatımızın tıbbileştirilmesini masaya yatırabiliriz.

Neoliberal kapitalizmin dünyayı yeni bir “orta çağa” sürüklediği, bu eğilimin yalnızca sosyal ve siyasal yaşamla sınırlı olmadığı, tıp gibi bilimsel alanlarda da hızla bilimden uzaklaşmaya başladığı ve binlerce yıl önce terk edilmiş ilkel tıbbi uygulamaların neoliberal politikaları benimseyen ülkelerde yeniden yaygınlaşmaya başladığı, Asya ülkelerinde tıbbin bilinen en ilkel biçimi olan şaman tıbbinin desteklenip teşvik edildiğini ileri süren yazılara bile rastlamak mümkün (11). Burada geleneksel tıbbi DSÖ nezdinde dünya gündemine taşıyan hatta baskı uygulayan ülkenin Çin olduğunu hatırlatmak isterim. Bunu bizzat orada görev yaptığım dönemde müşahade etmiş biriyim.

Basit bir internet gezintisiyle neoliberalizm zaviyesinden Sağlıkta Dönüşüm hakkında söz sarf eden çok sayıda yazıya ulaşmak mümkün. Hakkında ilerigeri bu kadar söz söylenen bir konuda akademik camianın yaklaşımını merak etmemek elde değil. Konuyu ele alan erişebildiğim birkaç lisansüstü teze göz gezdirmek istiyorum. Biri Süleyman Demirel Üniversitesinde, diğeri Marmara Üniversitesinde üçüncüsü ise Kadir Has Üniversitesinde hazırlanmış.

Bugünün dünyasındaki sağlık talebini bundan 50 ya da 100 yıl önceki sağlık talebiyle kıyaslamak biraz saflık olur. İddia şu: *“Özellikle artırılan sağlık harcamalarının finansmanını, vergi mükelleflerinin ve halkın karşılaması, neoliberal sağlık politikalarının temelini oluşturmaktadır”*. Sağlık harcamalarının artışını veya artırılsını tartışabiliriz. Ne kadarı gerçek, ne kadarı suni, araştırmaya değer. Ancak hangi sağlık politikasında artan sağlık harcaması vergi mükellefleri tarafından karşılanmamaktadır ki?

Bunlardan ilki, sağlıktan ziyade yeni liberal akımı anlatma çabasına giren, sağlık politikalarını biraz iğreti bir şekilde eklemlendirmeye çalışan bir metin. Yeni liberalizmi, “Ekonominin ve sermayenin küreselleşmesi”, “yenidünya düzeni ile bütünleşme” ve “özeleştirme” gibi ekonomik söylemler yanında “devletin ve politik alanın geri çekilmesi”, “serbest piyasa sisteminin tam egemenliğini kurması” ve “sivil toplumculuk ya da yerel topluluklara dönüş” gibi politik söylemlerle başat bir ideoloji olarak bize tanıtmaktadır (12). Anlatıldığına göre yeni liberal politikalarla birlikte sağlık harcamalarının azaltılması hedeflenmiş.

Hâlbuki Sağlıkta Dönüşüm programı aksine beklendiği üzere sağlık harcamalarında ciddi bir artış getirmiştir. Bu, hem kamu hem de özel sağlık harcamalarında kendini göstermiştir. Yatırımlar bir yana, sadece kamu sağlık çalışanlarındaki hızlı artış bile tek başına bu hedefe uyulmadığını göstermektedir.

Diğer tez çalışması, “Küreselleşmenin 1980’lerden sonra hızlanmasında etkili olan neoliberal politikalar ve teknolojik gelişmelerin dünyada ve Türkiye’de sağlık hizmetlerini nasıl dönüştürdüğünü ve hizmetin sunumunda referans alınan sağlık politikalarının evrimini incelediğini” ifade etmektedir (13). Ancak fazla iddialı olmaksızın 1923’ten günümüze sağlık politikalarının seyrini özellikle 1980 sonrasında odaklanılarak veren bir derleme gibi.

Öncelikle neoliberalizmi tanıtmaya gayesi güttüğü anlaşılan diğer çalışma ise, “Dünyada neoliberal dönüşüm” başlığı altında kaynaklardan alınan ifadeleri art arda sıralamış. Ne var ki, neticede neoliberalizmi ne olduğunun anlaşılması zor bir bilmeceye dönüştürmüştü. Sağlıkta Dönüşüm Programı sonrası hayata geçen uygulamalar detaylı bir şekilde anlatılmış, ancak bu anlatım durum tespitinden öte geçmemiş (14). Çalışmanın sonuç bölümü yukarıda alıntılıdığım tüm iddiaları yalanlar tarzda: “Sonuç olarak henüz aşamaları tamamlanmamış ‘Sağlıkta Dönüşüm Projesi’ kapsamında sağlığın piyasa koşullarına terk edildiği söylemi keskin bir doğru değildir. Devlet sağlık hizmeti sunumunda hala öncü olmasıyla piyasaları düzenleyici konumdadır” (14).

“Sağlık, Türkiye ve neoliberal” kelimelelerini Pubmed’de tarayınca karşıma 8 adet makale çıktı. Bunların yarısı konumuzla alakalı değildi; sağlık sistemimiz ile ilgili görünen diğer dört makalede öne çıkan temel görüşleri özetleyeyim: “Türkiye’de birbirini takip eden Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetleri altında uygulamaya konulan neoliberal sağlık reformları, sağlık hizmetlerinde özel sermaye yatırımlarının önemli öncülleri olduğunu göstermektedir” (15). “Sağlık hizmetlerinin sunumunda önemli bir niceliksel gelişme gözlenmiş, bu 2002’den itibaren hızını önemli ölçüde artırmış ve neoliberal ekonomi politikalarının yaygın olarak uygulanmasıyla özel sektörün payını artırdığı yeni bir yol açılmıştır. Bu yolla sağlık sektörüne finansman aracı olarak kamu-özel iş birliği modeli girmiştir” (16). “Sağlıkta Dönüşüm Programına ilişkin neoliberal popülizm, profesyonellik ve yeni kamu yönetimi olarak tanımlanan çağdaş piyasa ve yönetim reformları arasındaki bağ incelendiğinde, politikaların kendilerinin değil, uygulanma biçimlerinin önem kazandığı görülmüştür” (17). “Ne piyasalar ne de modernleşme

Türkiye’nin tercih politikasının özelliklerini tam olarak açıklamaktadır. Piyasalaştırma, ‘insan merkezli’ hizmetlere odaklanılarak yumuşatılmış, bu da hasta haklarını geliştirmeye yönelik çeşitli girişimlerle sonuçlanmıştır. Dayanışma kültürüyle birlikte bu durum Türk reformlarına diğer orta gelirli ülkelerde uygulanan neoliberal reformlardan çok farklı bir görüntü kazandırmaktadır” (18).

Konumuzun temeli yeni liberal politikalara dayandığına göre, liberalizmden yeni liberalizme nasıl geldiğimize bir bakalım. Liberalizm, bireyciliğe dayalı, rasyonel bireylerin, siyasal ve ekonomik alandaki hak ve özgürlüklerini güvence altına alan, piyasayı doğal işleyişine bırakarak, devletin ekonomiye müdahalelerinin en az düzeye indirilmesini savunan bir doktrin” olarak tanımlıyor (19). Liberalizm farklı kesimlerce bu ilkelerin algılanmasına bağlı olarak geniş yelpazeye yayılan görüşleri yansıtıyor. Genel olarak bireysel haklar, demokrasi, sekülerizm, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, din özgürlüğü ve piyasa ekonomisini destekleyen bir akım olarak karşımıza çıkıyor. Ancak detayına indiğimizde klasik liberalizm, ekonomik liberalizm, muhafazakar liberalizm, sosyal liberalizm, refah liberalizmi, sosyal adaletçi liberalizm ve nihayet neoliberalizm, yani yeni liberalizm karşımıza geliyor. Bir de minarşizm denen uç bir liberal siyaset felsefesi var; devlet kurumlarının sadece askeriye, polis, yargı ve yasama-dan ibaret olması gerektiğini savunuyor.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında devlet biçimleri ve uluslararası ilişkilerin yeniden yapılandırıldığı, bilinen bir gerçek. Bu yeni yapılanmayla, kapitalist düzeni ciddi derecede tehdit eden ve dünyayı savaşa götüren 1930’lardaki büyük çöküş günlerine tekrar dönülmeyecekti. Böylece yeniden yapılanan devlet anlayışı tam istihdam, ekonomik büyüme ve vatandaşların refahına odaklanmış oldu. Devlet bu refahı sağlamak için piyasa dinamikleriyle birlikte ve gerekirse piyasanın yerine de geçerek gücünü etkili bir şekilde kullanmalıydı. İktisadi dalgalanmaları azaltmak ve makul ölçüde tam istihdam sağlamak için, genel olarak “Keynesçi” denen maliye ve para politikaları yaygın biçimde kullanıldı (20). Devletler bu yolla ücretlere standart getirdi; sağlık ve diğer sosyal alanlarda refah sistemleri inşa ettiler. Bu politik-ekonomik örgütlenme biçimi “gömülü liberalizm” olarak adlandırıyor.

Aslında Keynesçi ekonomistler de özel sektörü önceleyen piyasa ekonomisinden yanadırlar. Ancak ekonomik tıkanıklık veya bunalım durumunda devletin aktif olarak müdahalesini öngörürler (21). 1970’li yıllarda dünyada ekonomik kriz tekrar baş gösterince Keynesçi ekonomi modeli ciddi yara aldı (22). 80’li yıllarda R. Reagan ile ABD’de, M. Thatcher ile İngiltere’de, D. Xiapoping ile Çin’de yeni liberalizm akımı hâkim olmaya başladı (20). Türkiye bu politik sürece 24 Ocak 1980 kararlarıyla Turgut Özal ile girdi. (Özal’a hürmetimden ismini uzun olarak değiştirdim)

Yeni liberal akıma göre, siyaset tamamen ekonomiye, ekonominin tamamı da serbest rekabet doktrinine indirgeniyordu. Ekonomik rekabetin piyasayı kendi kendine düzenleyeceği ve toplumsal sorunlara çözüm getireceği inancı hâkimdi. Bunun için şirketlerin azami serbestisi ile devletin bunlara müdahalesinin asgari düzeyde olması öngörüyordu. Kamu hizmetleri özelleştirilirken kamu sağlık harcamalarının azaltılması ve kamu hastanelerinin de kısıtlanması, bu görüşün tamamlayıcılarıydı.

Böylece Harvey’in ifadesiyle “Sermaye gömülü olduğu sınırlamalardan kurtulmuştu”; bu politik-ekonomik akıma yeni liberalizm deniyordu. Hindistan’dan İsveç’e kadar bu yönde hamlelerin görünmesiyle, yeni liberalizmin eşitsiz ve dengesiz bir coğrafi ve toplumsal gelişim gösterdiğine şahit oluyoruz. Bu durum, beraberinde çok sayıda sonucun yanı sıra yığınla kargaşa ve kafa karışıklığı getiren çok karmaşık bir süreç olarak ifade ediliyor (20).

Neoliberalizm terimini çok severek bolca kullanan yazıları okuduğumuzda bu kafa karışıklığını fark etmemek mümkün değil. Terimin birden çok, birbiriyle karşıt durumlarda kullanıldığına ve aşağılayıcı bir değer ifade ettiğine şahit oluyoruz (23).

Bu terim, Amerikan siyaset arenasında kendi içinde çelişkili olanlar da dâhil olmak üzere bir dizi siyasi ve ekonomik görüşü ifade etmek için kullanılmıştır. Hillary Clinton’dan Donald Trump’a kadar her şeyi tanımlama iddiasındadır. Onu ısrarlı bir şekilde kullananlar için kesin olan tek şey, neoliberalizmin kötü olduğudur. Ya da sol görüşlü köşe yazarı George Monbiot’tan alıntı yapacak olursak, “neoliberalizm tüm sorunlarımızın temelindeki ideolojidir” (24).

Magness, neoliberalizmi; kasıtlı olarak kullanılan belirsiz bir 'vekil terim' olarak niteliyor (24). Ona göre neoliberalizm, genel olarak ekonomik bilimler için, serbest piyasa ekonomisi için, metalaştırma pratiğinin savunucuları için, merkez sol veya piyasa yönelimli ilerlemecilik için, küreselleşmeyi desteklemek veya bunlara karşı çıkmak için ya da bu terimi kullanan kişi ve kişilerin hoşlanmadığı herhangi bir siyasi düşünce akımı için kullanılan belirsiz bir kavramdır.

Türkiye'de sağlıkta reform sürecinde temel sağlık hizmetlerini önceleyerek bir dizi düzenleme yapıldı. Bağışıklamanın yaygınlığı ve kapsamı genişletildi. Beş 5 antijenden 13 antijene; çok düşük ve istikrarsız bir kapsayıcılıktan %95'eri aşan bir çocukluk çağı aşılama oranına ulaşıldı; çeşitli yeni doğan taramaları devreye kondu. Kamu sağlık çalışanı iki katına çıkarıldı. Kamu Yönetimi Temel Kanunu ile tüm hastanelerin yerel yönetimlere devredilmesi yönünde bir yaklaşım ileri sürülmüşse de bu kanun rafa kaldırıldı ve aksine yerel yönetimlerin hastaneleri de dâhil hastaneler merkezileştirildi, SSK hastaneleriyle beraber adeta kamulaştırıldı. Nitelik artışı bir yana 107 bin civarında olan kamu hastanelerindeki yatak sayısı 160 bini buldu. 224 Sayılı Sağlıkta Sosyalizasyon kanunuyla yapılmak istenip başılamayan kamuda çalışan hekimlerin tamgün çalışması hayata geçirildi. Kamu sağlık harcamaları artırıldı. Sağlıkta özel hastanelere fırsat tanındı, ancak planlama adı altında sıkı bir müdahale ortamı oluştu. Özel sektörün kadrosu, yatırımı, hizmet alanı kamu kontrolüne alındı, kısıtlandı.

Sosyal güvenlik mevzuatını düzenleyen 5510 sayılı kanunda yer alan genel sağlık sigortasının, sağlıkta sosyalizasyonu düzenleyen 224 sayılı kanuna göre daha sosyal olduğu iddia edilebiliyor. 1960'ların sosyalizasyonu ile 2000'li yılların finansal kapsayıcılığı düşünüldüğünde şaşırtıcı bir iddia değil. Genel sağlık sigortası 18 yaşına kadar istisnasız herkesi kapsadı. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kapsam dışında kalan pirim borçlularının tüm kamu hastanelerinden hizmet alması sağlandı. Finansal koruyuculuk şemsiyesi genişletildi. Primsiz ödemeler ve Göç İdaresinin sorumluluk alanı ile birleştirildiğinde, sadece tüm vatandaşlar değil, göçmenler de kapsama alındı.

Öte yandan bu dönemde Dönüşüm Programıyla alakası olmayan birçok uygulamaya da şahit olduğumuzu ifade etmeliyim. Devlet hizmeti yükümlülüğüne artırılarak devam edildi. İlaç fiyatlarına referans fiyat uygulaması yetmedi, kur üzerinden kısıtlamayla müdahale edildi. Tedarikçilerin ödemeleri geciktirilerek piyasaya borç stoku oluşturuldu; ciddi piyasa dengesizliği oluştu. Sağlık turizmi, kit, cihaz ve ilaç ticaretine devlet kurumları da dâhil oldu. Ayrıca pandemi döneminde sayabileceğimiz bir sürü piyasa müdahalesini burada konu etmiyorum bile.

Kamu politikalarında istikrarlı bir tutarlılık olduğu iddiasında değilim. Olan bitene ayna tutma çabası içindeyim. Sözün özü, Sağlıkta Dönüşüm Programıyla başlayan sağlık reformları ya da Türkiye'de uygulanan sağlık politikaları neoliberal politik tercihin bir yansıması mı, ne dersiniz?

Kaynaklar

- 1) Mengüç S: Neoliberal sağlık politikaları: 'Sağlıkta Dönüşüm Programı' <http://www.altust.org/2011/08/neoliberal-saglik-politikalari-%E2%80%98saglikta-donusum-programi%E2%80%99/> (Erişim tarihi 11.10.2021)
- 2) Assiye Aka. Neoliberal dönüşümün sağlıktaki izdüşümleri: temel sağlık aktörlerince bu izdüşümlerin algılanma biçimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Cilt 23, Sayı 1, Nisan 2012.*
- 3) Elbek, O. Adaş, E.B. (2009). Sağlıkta dönüşüm: eleştirel bir değerlendirme. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 12 (1), 33-43.
- 4) Öcal, F. (2017). "Neoliberal Sağlık Politikalarının Etkinlik Analizi", *Fiscaoeconomia*, Vol.1(1), 77-98.
- 5) Akdağ R. (2012), *Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı Değerlendirme Raporu 2003- 2011, Sağlık Bakanlığı*
- 6) Elbek O: Sağlıkta Dönüşüm ve Sol Siyaset. <https://ses.org.tr/wpcontent/uploads/saglikadonusummakale.pdf>
- 7) Mooney, G. (2013). *Ulusların Sağlığı: Yeni Bir Ekonomi Politika Doğru. (Çev. Cem Terzi). Sf.59, Yordam. 1. Baskı, İstanbul, 2014*
- 8) Şavran TG: Neoliberal Politikaların Küresel Düzeyde Sağlık Üzerindeki Etkileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt/Vol.: 17 - Sayı/No: 1 (159-178)*
- 9) Turancı E., Bulut S: Neo-Liberalizm ve Sağlık Hizmetlerinin Dönüşümü: Özel Sağlık Sektörünün İletişim Politikaları Üzerine Bir Analiz. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi - Sayı 43 / Güz 2016 sf: 40-63*
- 10) Illich I. (2011) *Sağlığın Gaspı. (Çev. Süha Sertabipoğlu) Ayrıntı Yayınları, 2011, İstanbul.*
- 11) Akalın A: Sol Haber. Neoliberal kapitalizm şamanları hortlattı. <https://haber.sol.org.tr/blog/sinifin-sagligi/akif-akalin/neoliberal-kapitalizm-samanlari-hortlattı-107246> (erişim tarihi 9.11.2021)
- 12) Ergun AD: *Türkiye'de neoliberal politikalar*

doğrultusunda sağlıkta dönüşüm: Isparta-Burdur örnekleri. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Isparta-2010

13) Alptekin U: *Türkiye Sağlık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması: Neoliberal Politikaların Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, İstanbul*

14) Karafazlı D: *Türkiye Sağlık Sektöründe Neo-Liberal Dönüşüm. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013*

15) Vural IE. *Financialisation in health care: An analysis of private equity fund investments in Turkey. Soc Sci Med. 2017 Aug;187:276-286. doi: 10.1016/j.socscimed.2017.06.008. Epub 2017 Jun 9. PMID: 28711284.*

16) Oguz AB. *Turkish Health Policies: Past, Present, and Future. Soc Work Public Health. 2020 Jul 1;35(6):456-472. doi: 10.1080/19371918.2020.1806167. Epub 2020 Aug 18. PMID: 32811368.*

17) Agartan TI, Kuhlmann E. *New public management, physicians and populism: Turkey's experience with health reforms. Sociol Health Illn. 2019 Sep;41(7):1410-1425. doi: 10.1111/1467-9566.12956. Epub 2019 May 22. PMID: 31115914.*

18) Yıldırım HH, Hughes D, Yıldırım T. *Markets, modernisation and national interest: three faces of patient choice policy in Turkey. Health Soc Care Community. 2011 Mar;19(2):168-77. doi: 10.1111/j.1365-2524.2010.00956.x. Epub 2010 Sep 29. PMID: 20880105.*

19) Aktan, C. C. (1995). "Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm", *Amme İdaresi Dergisi*, 28(1), 3-27.

20) Harvey D. *Neoliberalizmin Kısa Tarihi (Çeviren: Onacak A.) Sel Yayıncılık 2015 İstanbul <https://docplayer.biz.tr/105721214-Neoliberalizmin-kisatarihi.html> (Erişim tarihi. 14.11.2021)*

21) Blinder, A.S: "Keynesian Economics". *Concise Encyclopedia of Economics. Library of Economics and Liberty. <https://www.econlib.org/library/Enc/KeynesianEconomics.html> (Erişim tarihi 20.10.2021)*

22) Vikipedi. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Neoliberalizm> (Erişim tarihi. 14.11.2021)

23) Babb S., Kentikelenis, A. (2021). "Markets Everywhere: The Washington Consensus and the Sociology of Global Institutional Change". *Annual Review of Sociology*. 47 (1): annurev-soc-090220-025543. doi:10.1146/annurev-soc-090220-025543. ISSN 0360-0572. S2CID 235585418.

24) Magness PW: *The Fairytale of Hegemonic Neoliberalism. June 5, 2019. American Institute for Economic Research. <https://www.aier.org/article/the-fairytale-of-hegemonic-neoliberalism/> (Erişim tarihi 24.10.2021)*